

Fil. kand. LENA NORBERG:

Maktväxling framför samling

Sedan förra numret av Svensk Tidskrift utkom, har förutsättningarna för en debatt om samlingsregering kontra majoritetsparlamentarism i grund förändrats. En starkt socialdemokrati med egen majoritet i andra kammaren har knappast någon anledning att inbjuda de borgerliga partierna till kungens rådsbord. Däremot skulle det kanske inte vara förvånande om besvikelsen inom oppositionen över det uteblivna makt-skiftet gjort den mer benägen att acceptera en samlingsregering på sikt; att den politiska balansen kommer att förskjutas åt borgerligt håll så snart Erlander dragit sig tillbaka får väl hållas för troligt.

Ändå skulle jag på en rad punkter vilja polemisera mot universitetslektor Birger Hagårds synpunkter på "samling eller maktväxling" i Svensk Tidskrift nr 7, inte så mycket när det gäller hans analys av problemen med det nuvarande systemet som beträffande hans förhoppningar om samlingsregerandets välsignelser. Det är förvisso sant att Sverige — med sin starka socialdemokrati och sin splittrade borgerlighet — aldrig upplevt en parlamentarisk epok i klassisk bemärkelse med tämligen snabba växlingar mellan regeringsdugliga partier. Däremot har vi lång erfarenhet av samlingsregerande på det kommunala planet, och det kan vara intressant att skärskåda några karaktäristiska drag i den lokalpolitiska strukturen. Jämförelsen mellan lokal- och rikspolitik haltar emellertid så tillvida som kommunerna under långa tider knappast sysslat med frågor som upplevts som partiskiljande i ideologisk bemärkelse. "Kommunala sambandsutredningen" visade t. ex. för några år sedan hur ytterligt få beslut som voterades igenom i fullmäktigeförsamlingarna. Sedan dess har en märkbar "politisering" av det kommunala livet ägt rum; förutsättningarna har varit de större enheter, kommunblock, som bildats, plan- och markfrågornas ökade

tyngd och det snabbt stigande antalet heltidsanställda förtroendemän.

Just de kommuner som har två eller flera kommunalråd, dvs. just en samlingsregering, kan därför vara speciellt intressanta att studera. Föreställningen om samlingsregeringen som en samarbetsregering visar sig då vara en sanning med modifikation. I frågor av "förvaltningskaraktär" hårddras sällan eventuella partiskiljaktigheter men kompromissbenägenheten förefaller avta när ett ärendes politiska tyngd ökar. I synnerhet i vissa kommuner med socialdemokratisk majoritet fungerar således borgerliga kommunalråd huvudsakligen som gisslan. Mest påtagligt är detta kanske i Gävle, där ett högerkommunalråd genomgående sitter som vice ordförande i "sina" nämnder — hans främsta maktmedel blir då att reservera sig mot fattade beslut. Att dela makten på sådana villkor kan knappast ha någon stimulerande inverkan på de politiska grupper som befinner sig i underläge. Dessutom sker en dimbildning med hänseende till vilka som egentligen bestämmer, något som måste försvåra ett reellt ansvarsutkrävande vid val.

Den sista synpunkten är inte den minst väsentliga; samlingsregering skulle kanske kunna bli många politikernas ideal, men det är knappast den regeringsform som kan hålla allmänhetens politiska intresse vid liv. Samlingsregering skulle lösa ett av borgerlighetens stora dilemman, nämligen vår oförmåga att bereda våra politiska talanger adekvat sysselsättning. Men för allmänheten torde det i långa loppet framstå som meningslöst — för att inte säga hyckleri — med regeringsmedlemmar som i nästan tre år samregerar för att sedan under några höstveckor försöka konstruera fram en valrörelse. I motsats till Hagård, tror jag att den utomparlamentariska aktiviteten främst bland ungdomen skulle öka kraftigt och att det närmast skulle förvärra situationen om

man berövade "utanförgrupperna" möjligheten att få utlopp för sin opposition.

Men om vi nu lyckats uppnå ett så stort mått av ideologisk enighet mellan de demokratiska partierna i Sverige att en samlingsregering inte vore en eftergift för ett låst parlamentariskt läge utan ett direkt uttryck för partiernas önskan att ta tillvara alla personella resurser och hyfsa den politiska debatten? Såvitt jag kan bedöma är denna situation ännu så långt avlägsen att frågan huvudsakligen har ett hypotetiskt intresse. I vissa frågor, miljövärden t. ex., är det visserligen svårt att finna ideologiska skiljelinjer, men i de stora ekonomiska frågorna har klyftan mellan socialister och borgerliga snarast ökat efterhand som socialdemokratins "pragmatiker" fått konkurrens av "visionärerna".

Att dagens politiska situation är behäftad med allvarliga problem för borgerligheten är uppenbart och desto mer beklagligt är att den författningskompromiss som snickrats ihop av de demokratiska partierna — ett av de få beslut som tillkommit som om vi haft samlingsregering; knappast ett rekommendabelt beslut — på intet sätt kommer att undanröja de författningsmässiga bromsarna för en nydaning av partistrukturen. Hagård har givetvis alldeles rätt i sitt påpekande att vårt valsysteem med dess långtgående proportionalism och relativt låga spärrar mot småpartier egentligen är anpassat just för samlingsregering medan den klassiska parlamentarismen närmast kräver majoritetsval i enmansvalkretsar —

och i långa loppet två ungefär jämnstarka partier.

Utgår man från Hagårds grundsyn, att den nya författningen kommit för att stanna och att partistrukturen i stort är statisk, följer hans resonemang logiska banor. Men finns det idag något skäl att acceptera hans förutsättningar. Hagård påpekar själv att Yngve Holmberg öppet uttalat sig för majoritetsval. På samma sätt har t. ex. de yngre folkpartisterna uttryckt sitt missnöje över vissa delar av författningskompromissen och det finns idag knappast någon anledning att avföra de konstitutionella frågorna ur den politiska debatten.

Kanske är det nu också möjligt att en förändring av partistrukturen finns inom räckhåll. Det samförstånd mellan de borgerliga partierna som kommit till uttryck i en rad av valrörelsens stora debatter har väckt både anklag — och förhoppningar hos stora borgerliga grupper. Det faktum att argument som "lägg din röst där den väger tungt" har hörsammats — till och med i övermått — så att högermän stött folkpartiets Gunnar Ericsson i Östergötland och folkpartister Hans Wachtmeister i Blekinge tyder på att många upplevt borgerlighetens väl som väsentligare än det enskilda partiets.

Just reaktionen efter andrakammarvalet, som allmänt måste karaktäriseras som "fighting spirit" snarare än förstämndhet talar mot den kapitulation, som ligger i ett pläderande för samlingsregering på socialdemokraternas villkor.